

cinquena nadala, «Racconto».¹⁹ La «història oficial» heretada que a «Pessebre crític» era posada en dubte, si no negada, es despulla ara de les «coses terribles i admirables» que s'hi afegiren després:

Al cap de temps i temps
s'aclariren les coses
(p. 27)

(«aclarir», irònicament). Fou «una meravella/sense esclat ni aparença», i l'observador no recorda «ni l'estel ni l'àngel» afegits més tard. També els viatgers («que em sembla que eren quatre», contrast de nou amb la història coneguda) tenien «les gales deslluïdes». Es recorda la tristesa de l'Infant, com si llegís «la història de demà»; o sigui, la metamorfosi soferta pel seu mateix missatge, la crueltat i la misèria que l'home ha maldat per imposar:

les guerres de costum (p. 28).

Malgrat tot, s'ha mantingut l'esperança,

la fe petita
com un pessebre al passadís (*id.*),

19. Cal recordar que alguns dels seus components ja havien quedat prefigurats en els poemes «Ombres de pessebre» i «Per Nadal», de *Saló de tardor*. D'altra banda, el conflicte desenvolupat al llarg de les nadeses —com la conclusió final— tampoc no és nou: l'havia expressat vint anys abans en *Allò que tal vegada s'esdevingué* (1936). Perquè, enfront d'Adam («no demano el retorn al Paradís... Però sí un cop de mà, un endreç general... una certa millora»), l'actitud de Caïm («Davant meu s'obren els camins de la terra») és bàsicament la mateixa amb què conclou el «sagal». També llavors, això tot just començava, i Querub —l'àngel-deia: «He sentit dir que teniu centúries per davant».

la fe en el mateix home, i en les directrius morals i vitals que el missatge de Crist, despullat de l'afegit per la «religió oficial», ha pogut deixar-nos (vegeu més amunt la citació recollida a la nota 18). O, com també diu als «Versos elementals als catalans de 1969», ajuntant aquesta via amb la nostra concreta de recuperació política:

Catalunya, València, les Illes,
la Gran Catalunya,
amb la gent i la terra i la llengua,
i el passat i el present
i el futur que ens espera,
bo i dolent, infal·lible!

Tot depèn, sapiguem-ho!
de la fe, de l'amor,
de les obres.
Tot depèn de nosaltres.²⁰

La confiança vers el futur que comprenen aquests versos per un món millor dins la mateixa vida, lligat a la realitat més empírica, i on l'home pugui realitzar-se abans de morir, és la mateixa a la qual arriba el «sagal». S'ha acceptat la pròpia condició d'home i s'ha renunciat ja a aquell Edèn primigeni. Si no fos així, mort —i possible resurrecció— serien l'única via a l'esperança que l'home sempre necessita. Però no és la mort el que es demana («no em voldria pas morir») perquè

...això tot just comença.

JOAQUIM NOGUERO I RIBES

20. P. QUART, *Quatre mil mots*, op. cit., p. 131.

Abans no: un cas d'expletiu obligatori, per Teresa Cabré Monné

Un tipus de construcció sintàctica del català que encara no ha estat mereixedora d'un estudi descriptiu és la presència de l'adverbi *no* expletiu,¹ especialment en les subordinades adverbials temporals.

La construcció de què tractarem es caracteritza per l'ús d'*abans* seguit de *no* expletiu i pel caràcter obligatori d'aquest *no* expletiu, a diferència dels casos més usuals d'aquest tipus de subordinades

amb *abans que* i *fins que*, amb les quals manté uns paral·lelismes evidents.

- (1) Hi vull arribar *abans no* es faci massa fosc.
- (2) Treu l'ampolla del congelador *abans no* peti el vidre.

Els casos de *no* expletiu de què donen compte les gramàtiques catalanes són els de les subordinades amb verbs de temor i els de les construccions comparatives:

- (3) Fes via a acabar-ho que tinc por que *no* arribi.

1. El terme expletiu s'aplica a aquells «mots que serveixen per a omplir la frase sense ésser necessaris per al sentit». Vid. Fabra, *DGLC*. Des d'aquest punt de vista, no se'n pot deduir res respecte a la seva obligatorietat sintàctica.

- (4) Val més el farciment que *no* (pas) el gall.

Però hom no ha tractat sinó escadusse-rament l'ús de *no* expletiu en frases intro- duïdes per *abans-que* i, menys encara, les introduïdes per *fins que*.²

Una de les primeres referències escrites d'aquest tipus de construcció sintàctica ens l'ofereix el *DCVB* amb un exemple del segle xv:

- (5) «...ella ab altres persones *abans que* no posaven la carn a coure de aque- lla levaven lo greix».

La llengua antiga, però, no acostumava a usar *no* expletiu en aquesta mena d'ora- cions temporals. Tot i així, la crònica de Jaume I i la prosa de Bernat Metge ens ofereixen dos exemples que bé podrien representar l'origen de la introducció del *no* expletiu en aquest tipus de frases.³

- (6) Nós haguem enans dressats nostres trabuquets e el fenèvol que'ls sar- raïns no hageren los lurs.
(7) Totes coses impossibles se porien *abans* fer que el meu coratge no es mudaria.

No tenim estudis que facin referència a l'evolució d'aquest fenomen ni tampoc del grau de vitalitat que té en el llenguatge oral i escrit, vitalitat que, en la llengua escrita, segurament ha restringit encara més una mà correctora o la pròpia disci- plina de l'autor davant la inexistència d'una norma que reguli la conveniència del seu ús.

L'extensa gramàtica catalana de Badia i Margarit⁴ no tracta de la possible cons- trucció de *no* amb aquestes locucions ni quan parla de les subordinades temporals ni quan parla de l'adverbi i de la seva sintaxi. Només ens ofereix aquest tipus d'exemples:

- (8) *Abans que* vingui el professor, repas- sa els temes.
(9) Va dubtar de la seva mort *fins que* va veure'n els certificats.

2. P. FABRA, *Gramàtica de la llengua catalana* (Bar- celona 1912); *Gramàtica catalana* (Barcelona 1956); *Gramàtica francesa* (Barcelona 1919); només fa refe- rència a *abans que* A. PAR, *Sintaxi catalana segons los escrits en prosa de Bernat Metge* (Halle, SAALE, 1923). J. SOLÀ, *Estudis de sintaxi catalana*, vol. II (Barcelona 1973): hi fa referència, però no en dona exemples.

3. *Crònica de Jaume I* (Barcelona, Barcino, 1926), p. 50, i PETRARCA, *Història de Valter e Griselda*, trad. de B. Metge, dins A. PAR, *op. cit.*

4. A. M. BADIA I MARGARIT, *Gramàtica catalana* (Ma- drid 1962).

P. Fabra i A. Par asseguruen que el català parlat del seu temps usa o no, indistinta- ment, el *no* expletiu amb aquestes locu- cions, sense cap restricció aparent:

- (10) Digues-m'ho *abans que* (no) vingui.
(11) El turmetaran *fins que* (no) ho digui.

Tot i que mai no trobem cap referència explícita a *abans no*, els dos exemples se- güents mostren que aquesta construcció era habitual, com a mínim, ja fa cent anys:⁵

- (12) D'una cosa os vull advertir *avantes* no sigueu fora.
(13) A l'entrar s'ha de passar una bella estona *abans no* s'hi veu, tant és fos- ca i negra la cambra.

Fins aquí podem dir, doncs, que el cata- là modern pot construir les frases (1) i (2) amb *abans no* i, també, amb *abans que* i *abans que no*, sempre que, en els dos darrers casos, sigui en subjuntiu:

- (1)a. Hi vull arribar *abans no* es faci massa fosc.
(1)b. ...*abans que* es faci massa fosc.
(1)c. ...*abans que no* es faci massa fosc.
(2)a. Treu l'ampolla del congelador *abans no* peti el vidre.
(2)b. ...*abans que* peti el vidre.
(2)c. ...*abans que no* peti el vidre.

Vegem ara les característiques d'aques- ta locució i la *consecutio temporum* de les construccions sintàctiques en què apareix, per tal de comprovar-ne el grau de cohesió i el caràcter adverbial i conjuntiu que comporta.

Quan el català actual construeix en in- dicatIU aquest tipus de subordinades, no- més pot fer-ho amb *abans no*. Qualsevol altra opció és completament inaccepta- ble.

- (14)a. *Abans no* es decideix, ja ens han sortit cabells blancs a tots.
(14)b. **Abans que* es decideix...
(14)c. **Abans que no* es decideix...
(15)a. Tot i les irregularitats, mantenen el lloc de treball durant anys *abans no* els treuen de la feina.

5. La primera frase és treta del *Diccionari Aguiló* (Barcelona, Alta Fulla, 1988) i prové del *Romancerillo catalán*, de M. Milà i Fonatanals. La segona, del *DCVB* (Mallorca, Moll, 1975), i prové de *Croquis pirinencs*, de J. Massó i Torrents.

- (15)b. *...abans que els treuen de la feina.
 (15)c. *...abans que no els treuen de la feina.

Hem vist que *abans que (no)* exigeix subjuntiu, restricció que no afecta *abans no*, perquè tant les frases d'(1) i (2) com les de (14a) i (15a) resulten perfectament acceptables. No podem pas dir, però, que les frases de (14) i de (15) no es puguin construir en subjuntiu. Quan ho fem, la *consecutio temporum* exigeix normalment un futur compost a la frase principal. En aquestes condicions, qualsevol d'aquestes frases reconvertides és perfectament acceptable i, aleshores, pot anar introduïda tant per *abans no* com per *abans que*, perquè ja es compleix la condició sobre l'exigència modal.

- (14)d. *Abans no* es decideixi ja ens hauran sortit cabells blancs a tots.
 (14)e. *Abans que* es decideixi...
 (15)d. Hauran mantingut el lloc de treball durant anys *abans no* els treguin de la feina.
 (15)e. ...*abans que* els treguin de la feina.

Fixem-nos que, en canviar de mode, també ha canviat el significat de l'oració, canvi que no es pot produir en les frases del tipus (1) i (2), perquè la subordinada ja es construeix en subjuntiu. De fet, es tracta de dues menes d'oracions diferents. Aquestes no permeten gaires canvis de temps verbals, mentre que les frases de (16) n'admeten de temps i de mode.

- (16)a. L'epidèmia *ha produït* molts morts *abans no* se n'*ha descobert* el remei.
 (16)b. L'epidèmia *haurà produït* molts morts *abans no* se n'*haurà descobert* el remei.
 (16)c. ...*abans no* se'n *descobreixi* el remei.
 (16)d. ...*abans no* se n'*hagi descobert* el remei.
 (16)e. L'epidèmia *hauria produït* molts morts *abans no* se n'*hagués descobert* el remei.

Tornant a la forma *abans no*, potser hem afirmat massa lleugerament que es tracta d'una locució, per més que ens puguem refugiar en el fet que el mateix concepte de locució no és del tot clar. D'una banda, l'adverbi expletiu forma un bloc amb *abans*, fins al punt que no permet que el subjecte de la frase s'hi interposi; però, de l'altra, obliga a desplaçar aquest subjecte darrere el verb, fet que indica

que conserva el valor de l'adverbi *no* lliure.

- (17)a. Procura endevinar-ho, *abans no* t'ho digui la Marta.
 (17)b. ?? ...*abans* la Marta *no* t'ho digui.
 (17)c. * ...*abans no* la Marta t'ho digui.

Així, si canviem l'ordre normal *abans no* - Verb - Subj. de (17a) pel de (17b) i separem la locució, el resultat és força dubtós, però l'ordre de (17c) resulta completament inacceptable. La mala formació d'aquestes dues frases demostra que la posició del subjecte és obligatòria, perquè aquest *no* expletiu demana adyacència estricta al verb i perquè està prou cohesionat amb *abans* per a no permetre la interposició del subjecte, a diferència de la frase següent:

- (18)a. No et moguis fins que no t'ho digui la Maria.
 (18)b. ...fins que la Maria *no* t'ho digui.

Deixant de banda el fet que l'element expletiu d'*abans no* conservi les propietats adverbials de l'expletiu lliure, el cert és que, en aquesta locució, no pot ser mai opcional, com en els casos més típics. Qualsevol intent d'analitzar-lo exclusivament així, implicaria que la versió sense *no* hauria de ser acceptable, cosa que és evidentment falsa.

- (19)a. Mantenem el lloc de treball durant anys, fins que els treuen de la feina.
 (19)b. * ...*abans* els treuen de la feina.

Que l'adverbi expletiu d'aquesta locució ocupa el lloc de la conjunció subordinant és evident perquè alterna amb la preposició que introdueix la mateixa frase en infinitiu. Així, d'una banda, la conjunció *que* de la frase (20a) desapareix davant la subordinada d'infinitiu, que exigeix la preposició *de* de (20b); de l'altra, el *no* de la locució de (21a) es comporta com la conjunció *que* de (20a) quan la subordinada és d'infinitiu, ja que ha d'alternar necessàriament —si hom pretén conservar el sentit original de la frase— amb la preposició *de*, perquè el manteniment de l'adverbi la fa completament inacceptable.

- (20)a. Tinc por *que no* em quedi amb gana.
 (20)b. Tinc por *de no* quedar-me amb gana.
 (21)a. Com que no hi veu gaire, ha de fer diverses temptatives *abans no* encerta el forat de l'agulla.

- (21)b. ...*abans d'encertar el forat de l'agulla.*
 (21)c. * ...*abans de no encertar el forat de l'agulla.*

L'aparició de *no* en alternança amb *que no* és exclusiva d'aquesta construcció; així, en les frases següents l'adverbi expletiu és també obligatori i sembla que ocupa el lloc de la conjunció.

- (22)a. Quin desastre *que* he fet!
 (22)b. Quin desastre *no* he fet!
 (23)a. De poc *que* el mata!
 (23)b. De poc *no* el mata!

En les oracions en què *abans que* introdueix una frase negativa és impossible un *no* expletiu, com en les completives de verbs de temor. Si intentem de construir la mateixa frase negativa amb *abans no*, ens resulta agramatical, fet que demostra que aquest *no* és essencialment un adverbi, que entra en col·lisió amb un altre *no*, i que no forma una locució tan cohesionada com, per exemple, el cas de *sinó*.

- (24)a. Procura ser més simpàtic *abans que no et suporti ni la teva família.*
 (24)b. * ...*abans no no et suporti...*
 (24)c. * ...*abans no et suporti ni...*
 (25)a. Has d'acabar aquesta feina *abans que ja no t'hi vegis.*
 (25)b. * ...*abans no ja no t'hi vegis.*

En aquestes frases en què *ni* i *no* fan completament inequívoca la interpretació negativa, la agramaticalitat de (24b) i de (25b) demostra que no podem parlar d'una locució conjuntiva, si no és acceptant-ne unes particularitats específiques. La agramaticalitat s'estén fins a (24c), en la qual podríem haver proposat que els dos *no* s'haguessin fusionat en un i que aquest *no* tingués valor negatiu i expletiu alhora o bé que s'hagués perdut el valor expletiu.

Així, doncs, el *no* expletiu no es resigna a desaparèixer encara, tot i que és difícil de preveure cap on aniran les coses. En qualsevol cas, *abans no* és una forma consolidada fins al punt que està reduint l'ús d'*abans que no* i, a hores d'ara, alterna amb *abans que* de manera indistinta a

bona part del domini lingüístic. Sigui quin sigui el grau d'acceptabilitat de (23c), tot-hom està d'acord a establir una preferència clara a favor d'*abans no* per damunt d'*abans que no*.⁶

- (23)a. Cal que estudiïs de valent *abans no s'acabi el trimestre.*
 (23)b. ...*abans que s'acabi el trimestre.*
 (23)c. ? ...*abans que no s'acabi el trimestre.*

Fins aquí hem vist el comportament de la forma *abans no* i els paral·lelismes que manté amb les altres locucions temporals *abans que* i *fins que*. D'una banda, podem defensar que es tracta d'una locució conjuntiva pel fet que l'element de la dreta és el que aporta el caràcter conjuntiu subordinant de la locució, per l'obligatorietat del *no*, inseparable d'*abans*, i pel fet de «caure» davant d'infinitiu; de l'altra, l'adjacència obligatòria d'aquest *no* amb el verb i la impossibilitat de tenir dos *no*, demostren que conserva el seu valor adverbial i que no es pot considerar estrictament una locució conjuntiva.

En conclusió, *abans que* i *fins que* són les úniques locucions conjuntives temporals, documentades, que podem construir amb *no* expletiu i sense. Actualment, *abans que* regeix subjuntiu, restricció que no afecta a *fins que*. Però, segons la normativa, l'opcionalitat del *no* expletiu no només és tolerada, sinó que hom afaforeix implícitament la construcció sense l'expletiu.⁷ Amb tot, *abans no* és l'única forma possible en construccions amb indicatiu i, per analogia, s'ha estès fins a ocupar el lloc d'*abans que* amb *no* expletiu, sobretot entre la gent que conserva més viva la competència lingüística de les construccions amb *no* expletiu. El català actual prefereix, doncs, usar *abans no* més que no pas *abans que no* d'una manera generalitzada, al costat d'*abans que*, perfectament reglat a totes les gramàtiques.

TERESA CABRÉ MONNÉ

6. He utilitzat informants, companys de la Universitat, de diverses zones del que s'anomena català central.

7. Vegeu les obres citades de Pompeu Fabra, especialment la gramàtica francesa.